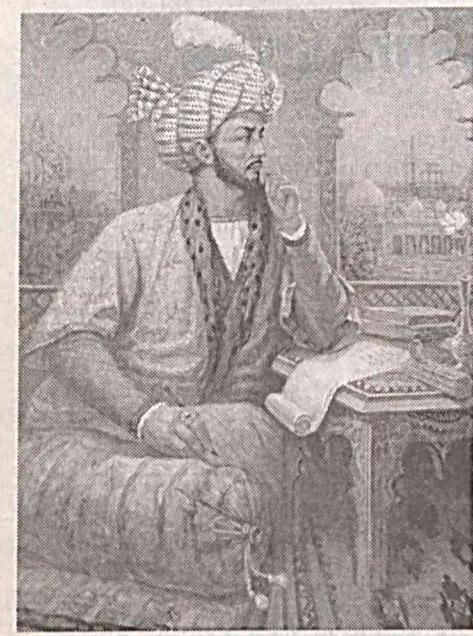

Заҳириддин Мұхаммад Бобур таваллудининг 525 йиллигига

«ЯХШИ КИШИ КЎРМАГАЙ ЁМОНЛИҚ ҲАРГИЗ»

ларнинг соҳиби эди. Ҳасанхожа Нисорийнинг ёзишича: “Кимки жаҳонпаноҳ даргоҳига илтико қўлган бўлса, подшоҳнинг инъомидан баҳраманд бўлди ва фазл дастурхона незъматидан куруқ колмади. Дарё мисол кўли билан саҳоват оламига эркинлик берди”. Бобур Ҳиндистонни кўлга кириттида ҳар тарафа чоплар жайтиб, қариндош-уруглари, ота-боболарига хизмат кингланар, умуман, Амир Темур автолидан бўлган барча кишиларни ҳузурига давват этади. Чунки у жаҳонда згузлик пойдорлигига, одам боласидан факат яхшилик қолишига ишонган. Шунинг учун ҳам барча элях яхшилик қўлки, шундан яхши нарса йўқ, токи дунёда фалон кишидан яхшилик қолди, деб эслаб юрсин, деган ақида билан яшаган.

Бобурнинг ақидаси ва ҳәтий тажрибасига кўра, ҳар ким кимлишидан топади: яхши одам ёмонлик кўшири мумкин эмас, ёмон кимсага эса яхшилик ҳайф. Бу фикрлар унинг шеърий хизмат дарасига кўтарилиган кўйидаги рубойисида узининг ёрқин ифодасини топган:

*Ҳар кимки вафо қўлса, вафо топкусидир,
Ҳар кимки яфо қўлса, яфо топкусидир.
Ҳахши киши кўрмагай ёмонлик ҳарзиг,
Ҳар кимки ёмон бўлса, яказо топкусидир.*

Яхшилик чун қўлмадинг, боре ёмонлиғ қўлмаги.

Борму ёркун ҳеч нима оламда ҳижрондин ёмон, Ҳар неким ондин ёмонроқ йўқ, будур ондин ёмон.

Келур дамга бўла олмас киши зомин.

То даҳрдурур, будур анинг расмиким, Ойриб кишини азизидон хор айлар.

Давлатқа етиб, меҳнат элин унумта, Бу беш кун учун ўзуннен хор асрор туттма.

Эй гул, мени зор этмаки, хуснунг чаманида, Кўзни юмуб-очкунча бу гулзор топилмас.

Бобурни ўкувчи ўзининг якин ҳамсүхбати, сирдошидай қабул қиласди. Чунки шоир ўкувчи билан ўзини тенг тутиб гапидради. Бундай очиқлик, савимият шоирини ўкувчига якинлаштиради, қадрдан қилиб қўяди. Агар ўз олдингага бирор-бир мақсад кўйиб, унга этишиши тиласанг, гафлат уйкусидан ўйфон, дейди шоир. Мақсадга ким бедоррок бўлса ўша этишиди, деган теран ҳәтий ҳақиқатни Бобур халқона услугуда ва содда тилда таъсиридан байн қиласди:

*Ғағлат ўйусидан ўйон гар тишир бўлсан мурод –
Ким, етар мақсадда ҳар ким бўлса ул бедоррок.*

Лукмони ҳакимдан: “Барча дўстлардан ҳам азиз душман қайси?”, деб сўрганингарида, у “Нафс”, деб жавоб берган экан. Чунки нафс-у шахват шундай кучли душманни, қанчадан-қанча кишиларни хот-у маглуб айлаган. Шунинг учун:

*Шахвату нафс ҳаёт душмандор,
Миг сенгизекин забин қонғондор, –
деган Бобур нафса хисм ўйидаги ўғри сифатини беради. Зеро, у вуҳудни ичдан емирадиган ички душманнандир:*

*Гарни зоҳирда туғридеклур нафс,
Жисмие ўйда ўғридеклур нафс,
Форс-тоҷик тилидаги деялри барча*

машқлари бадиҳа тарзида қозогга тушганига қарамай, улар Бобурга хоҳ услуб равонлиги, фикр ёрқинлиги, мазмун тेरанлиги, кўлланган сўзларнинг содда ва тушунларлиги билан ажralib туради. Ҳунарни қўйидаги фардида у биронни рангитиш, кўнглига озор беришина кралаб, дилозор киши агар хур-у фаришта бўлса-да, дилимга озор етказар экан, ундан безорман, дейди:

*Он дилозор, ки бошад дар дил озорам аз ўз.
Фимасал, ҳуру пари бошад, ки безорам аз ўз.*

Бобур хизматлари турмушдан олингани, кишиларнинг дилидаги, тилидаги фикр-у мулоҳазалар экани, ҳәтий мисоллар воситасида барчага бирдай тушунларни тилда баён қилинган билан иккичаро таъсир кувватига егаиди. Аслида ихчамлик, лўндалиқ, ўтирилик, тушунларни ва таъсирчанинг хизматлари сўзининг асосий хусусиятлари бўлиб, Бобур ўз хизматларида бу талабларга тўла-тўқис риоя қилган. Шоир қаламига мансуб мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Эргаш ОЧИЛОВ,
филология фанлари номзоди.

МАНГУ БАРҲАЁТ СИЙМО

Кўхна тарих китобларини хаёлан варакълар эканмиз, гоҳ кора булутларга бурканган, гоҳ яркраб порлаган юлдузлар, гоҳ безангандан узоқ ўтмис лавҳалари кўз ўнгимизда акс эттанек бўлади. Ҳунарни бешафкат замоннинг қонронга осмонида якираган порлоқ юлдузларидан бирни улуг бобоконимиз Заҳириддин Мұхаммад Бобур шахси ва ҳаёти, бебаҳо мероси биз учун чина-кам фахр-иiftohкор манбайдир. Атоқи адабимиз Пиримул Кодировнинг “Юлдузли тунлар” романини ўқиб, айни шу юксас гурунни яна бир бор қалбимизда тумязиди.

“Боги Бобурий”ни барпо этади. Бобурдан бой адабий, илмий мерос қолди. У машиқатли курашларда ўтган киска ҳаёти давомида юлдуз каби порлоқ зафарларга ёриши, фақат шоҳ бўйлаб эмас, балик дилбор шоир сифатида ҳам самарали фаолият кўрсатди. Бобурнинг кўплаб газаллари, рубойларидан сермашаққат ҳаёт ўйли, зиддияти ички кечинималар ёрқин ифодасини топган. Кўпигина асарлари мурхаббат мадҳига бағишилган, уларда инсонпарварлик, маърифатпарварлик, олийланган фазилатлар улугланади.

Бобур кўрган-кечирган вожеаларини кейинчалик “Бобурнома” номли мемум асаридан баён этган. Бу асар мумлих имлӣ-тарихий ва адабий аҳамиятга молик манба ҳамдир. Шунингдек, у олим сифатида арз улми назариясига бағишилган “Муфасал” номли китобини яратган, араб алифбосини ислоҳ қилиб, уни туркӣ тил ва талафузга мослаштириши максадиди “Хатти Бобурий”ни иختиро килган. Жўкрофия, ботаника, зоология, геология, адабиётшунослик, тишлинослик, мусиқаунослик ва бошқа соҳаларга доир қимматли маълумотлар қолдиран. Аллома адабининг турли соҳаларга оид асарлари жаҳон илм-фани ривожига кўшилган муносиб хисса бўлди.

Шайбонийон хужумларидан сўнг тог-у дашгларда узоқ саргардонликда юрган Бобур Коғулбойриж қойлашади ва Ватан руҳкори энди унинг учун ушалмас орзу бўлиб қолади... Бобур маглубиятлари аламини бир муштаг тугиб, Ҳиндистон сари юзланди.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди, Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Шайбонийон хужумларидан сўнг тог-у дашгларда узоқ саргардонликда юрган Бобур Коғулбойриж қойлашади ва Ватан руҳкори энди унинг учун ушалмас орзу бўлиб қолади... Бобур маглубиятлари аламини бир муштаг тугиб, Ҳиндистон сари юзланди.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

Тоъё ўйни ёжимга балоғе бўлди,

Не шиники айадим – ҳато ёш бўлди.
Ўз ери кўйай, Ҳинд сори юзландим,
Ё Раб, неташин, не юзароғи бўлди??
Бобур Ҳиндистонда буюк давлатни қайдарилаб кўйди. Лекин унинг бу мақсади толиғи. Бобур Амир Темур давлатининг қайта тиклапшини ўтди олди. Аммо ҳамдир. Шундайни шунда мазмунан теран, бадиин баркамол хизматларнинг асрларни бўйлаб келгани ва бундан кейин ҳам ўз аҳамиятини ўқотмаслигининг сири шунда.

